

о. А. В., ЧСВВ.

ХРЕСНИЙ ШЛЯХ

українського
католицизму

• Слово Доброго Пастыря •

Ч. 19/52

Ню Йорк, 21 січня 1952.

Книжечка о. А. В., ЧСВВ, п.з. "Хресний шлях українського католицизму" може бути друкована.

о. ІН. ЛОТОЦЬКИЙ, ЧСВВ, в.р.
Протоігумен

Ніщо не противиться виданню.

Філадельфія, 29 січня 1952.

о. Др. ВАСИЛЬ ВАСИЛИК,
Епархіяльний Цензор.

Ч. 133/52.М.

Дозволяється видати.

Філадельфія, 29 січня 1952.

† КОНСТАНТИН
Єпископ

Обкладинка роботи С. Гординського

ХРЕСНИЙ ШЛЯХ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦІЗМУ

+

Написав

о. А. В., ЧСВВ

+

СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ
Видавництво О.О. Василіян
у ЗДА

Рік III.

Ч. 3.

Березень 1952

“ВОЗСОЕДИНЕЄ” ХОЛМЩИНИ В 1875 РОЦІ
Московське військо стріляє до українсько-католицького населення
с. Пратулина, що не хоче переходити на православіє.
Картину намалював мистець Валеріян Ємяш.
(Відбитка з книжки: “Les Missionnaires moscovites,” Paris, 1876).

Вступ

Про мучеництво греко-кат. Церкви на етнографічних українських землях та про ріжні його причини, методи й забарвлення — можна написати цілі томи книжок. Та, чи в грубих книгах, чи й у короткій розвідці, як оця, ми завжди побачимо, що гонителем католицької Церкви на наших землях від перших початків аж по сьогодні була й є Москва. Як колись царська православна Москва, так і тепер атеїстично-червона Москва поширює свою імперію та свої впливи поза імперію при помочі рабських відданої їй московської православної Церкви. Ця Церква, що так багато говорить і пише про нетерпимість католиків, покликуючись на середньовічну інквізіцію, сама допускалась, чи послуговувалась і послуговується аж до сьогодні найгрубшими, бо аж кривавими насильствами й жорстокостями над українськими католиками; а допускалась і допускається їх найбільше тим, що при помочі московських штиків, і тільки при помочі тих штиків, поширювала й поширює свою православну віру між нашим народом, зовсім не паленіючи при тому з сорому та грижі совісти. Державна Москва винищувала українську націю, її культуру та державно-творчі пориви, а церковна Москва продовж століть уперто винищувала релігійну душу українського народу, насильно заганяючи українських католиків у православіє. Якби не було Москви, то й не було б того трагічного релігійного роздвоєння в нашему народі.

Ще свіже в нашій памяті жорстоке переслідування нашої гр. кат. Церкви на українських землях, що викликало подив і співчуття навіть владик української православної Церкви на еміграції. Це ж наші рідні батьки й матері, знані нам єпископи і священики та монахи страждають за свою віру й Церкву. Та знаймо, що те, що діється

сьогодні на наших землях, діялось увесь час у минулому, і то кожен раз, коли лише Москва мала доступ до наших земель та до нашого народу. Про це говорять нам давніші історичні документи й новіші, навіть самі православні історики.

Показати це нашим Дорогим Читачам, саме й є ціллю цієї книжечки. Хай знає кожний греко-католик, що він є нашадком мучеників і великих подвижників, що терпіли за свою віру, від котрої відступати — було б плювати на кров тих мучеників.

Світлі початки й перші тюрми та заслання

Знаємо з історії, що Київська Русь постепенно приймала віру Христову і з Заходу і зі Сходу, з Царгороду. За князя Володимира Великого Русь прийняла християнство вже офіційно, з Царгороду, в староболгарській шаті, 988 р. В тих часах Царгород був іще в злуці з Римом. Розрив між Римом і Царгородом стався 1054 року за царгородського патріярха Керулярія. Все ж, Русь-Україна й надалі оставала ще в злуці з Римом аж до половини 12-го століття, коли то прислані з Царгороду митрополити, єпископи і священики тихо й незамітно перевели наші єпархії до грецького роздору, т. є. на сьогоднішнє т.зв. православіє. Та й це не довершилось без грубого насильства.

Року 1146 на княжому престолі в Києві засів енергійний Ізяслав II. Ми-

трополит — Грек мусів опустити Київ, а на його місце собор українських єпископів вибрав місцевого ченця Клима Смолятича, висвятив на єпископа та поставив митрополитом мощами св. Климента, Папи Римського. В тому часі розгорілась війна між Північчю й Полуднем, між київським князем Ізяславом та Юрієм Довгоруким, основником Москви. Ця війна скінчилась невдачею Ізяслава. Московський князь Юрій Довгорукий опанував Київ, а до Києва прибув новий митрополит Грек. Він викляв померлого вже князя Ізяслава (1154), Клима усунено з митрополії, єпископів, що його висвятили на єпископа, усунено з катедр так, що про них усякий слід пропав, а їхні катедри зайняли нові єпископи — Греки. І так Москва вже в першому десятилітті свого існування (1147-1157) насильно вводила в українське церковне життя царгородський роздор і щойно з того часу маємо певні історичні відомості про існування незалежної від Риму Церкви на наших землях.

Але таке насилля над україн. Церквою зі сторони Москви було тільки початком. Воно буде повторятися щодалі, то частіше, жорстокіше та кривавіше.

Ось, коли після упадку Галицько-Волинської держави в половині 14-го століття україн. землі були поділені

між Московчиною, Литвою та Польщею, а московська єпархія підлягала київському митрополитові, тоді 1437 року київським митрополитом став Ізidor, визначна постать свого часу. Царгород, загрожений Турками, зачав переговорювати з Заходом, готовий до церковного поєднання з Римом, щоб тільки одержати військову поміч від Заходу та зберегти імперію. До тієї злуки Царгороду з Римом дійшло на Флорентійському Соборі 1439 р. Прилучення україн. єпархій до тієї злуки Царгороду з Римом підписав приявний на тому Соборі київський митрополит Ізидор. Повернувшись до Києва, він проголосив Унію спершу на україн. землях, де прийняли цю вістку з полегшою. Але коли для тієї самої цілі подався він до своєї резиденції в Москві, тоді там відразу ж посаджено його в тюрму. Москва, бачучи, що Царгород, цей “другий Рим” — хилиться до упадку, сама забажала стати собі “третім Римом,” щоб нікому не підлягати, а всім Церквам на Сході диктувати, й тому то Унія, т.е. злука й підлеглість Римській Церкві, була їй не на руку. Митрополит Ізидор утік із московської тюрми й подався до своїх єпархій у Польщі-Литві. Та Литовсько-Польська держава боялась дразнити Москви й тому митрополитові тут дали пізнати, що він небажаний.

Дух Москви заражує українські душі

Низький упадок, що в ньому опинилася православна Церква на наших землях, нарешті потряс сумлінням кращих українських єпископів. Вони це під кінець 16-го століття зачали шукати виходу з того пониження й рішили повернутись до світлого минулого україн. Церкви з тих часів, коли вона була ще в злуці з Римом. Цього вони й довершили на Берестейському Соборі 1596 р., коли то шість україн. єпископів, разом із київським митрополитом, проголосили злуку нашої Церкви з Церквою Римською, а тільки два єпископи відмовились від тієї злуки.

Трагікою україн. Церкви в тому часі було те, що частина україн. ідейного і свідомого громадянства не зрозуміла вибраного україн. єпископатом шляху до відродження й видвигнення україн. Церкви з руїни, і підняла внутрішню боротьбу проти з'єдинення україн. Церкви з Римською. Є сліди, що вже в 1595-6 роках Москва вмішувалась у цю чисто внутрішню українську справу й розпалювала пристрасті проти Унії. Рух Косинського й Наливайка був спрямований до викликування терору. В цю чисто релігійну полеміку й боротьбу згодом втягнено молоду фі-

зичну силу — козацтво, так, що незабаром по стороні україн. католицизму впали перші криваві жертви.

Р. 1609 у Вильні, серед ясного дня, на одній із віленських площ, нанятий атентатчик сильним ударом ножа повалив старенького митрополита Іпатія Потія, творця церковного зєднення, відтинаючи два пальці руки, що нею митрополит в останній хвилині заслонився. Цей кривавий учинок попередило насильне захоплення католицьких храмів православними у Вильні та по цілій Литві. Окупаційна польська влада, що з тієї боротьби між Українцями мала тільки користь, і часто закривала очі на ріжні промахи одних і других, тим разом заступилась за збереження прилюдного порядку, зачала арештовувати багато винних і невинних, а це ще більше розярило православну сторону та викликало в неї переконання, що це український та польський католицизм переслідує православних за їхню віру. Серед такого насильного захоплювання церков і монастирів та серед процесів проминуло два десятки років від Берестейської Унії.

Серед таких відносин на україн. землях під Польщею, повертаючи із Московщини через Київ єрусалимський патріярх Теофан та, відай, за директивами Москви, якій не на руку були козацькі напади на московські зем-

лі, підсунув козаччині новий предмет нападів і боротьби: український католицизм. Для цього він тайно, серед ночі, при замкнених дверях висвятив на єпископські правно зайняті катедри нових православних єпископів (1620 р.), що їх козаччина мала посадити на владичих престолах. Козаччина саме в тому часі закінчувала процес своєї формaciї та здобула своє внутрішнє національне обличчя.

Сумна роля Козаччини

Майже п'ять років тривав період кривавих насильств і тоді справді—“Русь нищила Русь.” Бо таке нищення справді йшло. Нажаль, велику участь у тому брало козацтво, що находячись під впливом Москві відданих православних священиків, усе більше й більше схилялось до “православного царя” в Москві.

Вже в 1618 р. втоплено в Дніпрі під Києвом митрополичого офіціяла, ченця василіянина й видубицького ігумена Грековича, за те тільки, що був католик. За тим, православні зайняли всі церкви й маєтки в Києві та околиці, за виїмком св. Софії. Щоб забрати й цей храм, група козаків на празник Різдва Матері Божої вдерлася до святині й під час богослужіння увязнила 4-ох ченців василіян та вивезла їх до Трехтимирова. Їх звільнено на інтервенцію згори щойно по

6-ох тижнях та під загрозою смерті наказано опустити Київ. В 1620 р. погиб на празник Пасхи в Переяславі митрополичий візитатор Антін Буткович з руки брата одного православного священика. В 1621 р., в серпні, в часі походу під Хотин відділ козаків замордував шаргородського декана Матвія, а 4-ох інших священиків врятувала тільки збройна інтервенція місцевої влади. В акції насаджування нововисвячених православних владик погиб мученицею смертю полоцький архиєпископ Йосафат Кунцевич, замордований підбуреною товпою у власній резиденції у Вітебську. Як зізнавало під присягою коло 130 свідків (в 1628 р.), і то католиків, православних, єретиків та жидів, єдиною причиною було те, що він був католиком.

Щойно по тому вчинку польська влада виступила в обороні порядку. Помимо запевнень козаків місто Вітебськ було строго покаране. На противну сторону впав страх. Прийшло до опамятання. Київський православний митрополит Борецький переговорював із уніяцьким митрополитом Рутським, щоб православні й уніяти помирились і не проливали крові. Та ті переговори не довели до нічого, бо пущена раз на фальшиві рейки сліпа фізична сила переросла всяку контролю. Козаччина показа-

лась тепер неуступчivoю та загрозила митрополитові Борецькому, а потім і його наслідникові Могилі, що пустить їх з Дніпровою водою, якщо вони підуть на якісь переговори з католиками чи на уступки їм.

Р. 1648 прийшло до зриву Хмельницького. За хмельниччиною прийшли довгі десятки років “Руїни,” що нею кермувала польсько-московська рука. Нажаль, по свіжих ще змаганнях Петра Могили в справі порозуміння українського православія і католицизму, Хмельниччина понесла на своїх прапорах і давнє, кинене їй московською рукою гасло: боротьба з Унією! І не що інше, а саме це довело цілий грандіозний рух у московську неволю, під “православного царя!” (1654). Що більше, це гасло до тієї міри опанувало козаччину, що справу скасування Унії висувала вона між головні домагання під час переговорів і між головні пункти дово-ворів із Польщею. Козаччина отверто йшла до Москви, а починаючи від Самойловича україн. земля вже таки добре була в московських руках.

Крім великих матеріальних і культурних втрат, це 50-ліття було забагрене й мученичею кровю україн. католицизму. Лише одному Всевіду-чому Богові відомо, скільки кривавих жертв приніс україн. католицизм у ті часи. Не згадуючи про безіменних

вірних, про світське духовенство, якого жертви не було кому передати історії, пригадаймо тільки кілька імен василіянських ченців, що віддали своє життя за святу справу зєдинення. І так, напр., в часах Хмельниччини: о. Мелет. Копистенському відрубано руки, ноги і язик, о. Гарасима Кульчицького проколено кинжалами та відрубано голову, і так він “за оборону видимого Голови Церкви віддав власну голову Боговій Церкві,” як пише “помяник”; о. Сергієві Жилі розбито бердищем голову, о. Ісаю Родовича вистрелено з гармати в Дермані на Волині, розриваючи на дрібні кусні; в тому ж дерманському монастирі посічено на кусні о. Лаврентія Кошеліва; о. Гедеона Горайна розстріляно по довгих муках, а “багато інших Отців зарізано, других поранених убито, інших знову постріляно, а ще інших іншими замучено муками,” як каже літописець; в тому самому часі в Дубні бичовано та відрубано голову о. Рафаїлові Трушевичеві. А це тільки одне друге імення. А хто почислить сльози та ті всі моральні й психічні муки й терпіння сучасників, непевних завтрашнього дня, що мусіли скриватися, скитатися? В тих самих часах, дещо далі на півночі, лютували проти Українців та Білорусинів католиків і московські війська. І так о. Степана

Волосовича, в смоленськім монастирі скатованого на смерть, викинули поза монастир, де довго лежав непогребаний; о. Никодима Козіцького спалено в Березвечі на вільнім вогні; о. Тому Грохольського з онуфріївського монастиря волочено кіньми, а вкінці втоплено в річці Сож; старенького о. Тита в лещинськім монастирі заморожено на морозі; о. Філарета палено вогнем, а вкінці відрубано йому голову в Бересті; о. Дионісія Сусла розірвано кіньми.

Врешті, по довгих роках терору, коли ціла суспільність оглянулась на спільній народній руїні, знову виринула думка внутрішнього замирення. Думка шукати рятунку в католицизмі запускала щораз глибші й ширші коріння так, що в 1692 р. ціла перемиська, в 1700 ціла львівська й каменець-подільська, а в 1704 році ціла луцька земля з тотожними єпархіями приступили до зєднання з Римом та злучились з давніми україн. католицькими єпархіями в одне сильне ціле. Навіть львівська ставропігія підчинилася в 1708 р. римському патріярхові. І так в першім десятилітті 18-го століття майже ціла україн. земля стала католицькою.

Петро Великий

Та доки до того дійшло, Унія пережила ще багато кривавих років.

Цим разом знову московські руки багрились кровю українських мучеників за їхню віру. Бо підкоривши собі половину українських земель (роки 1654, 1667, 1687), Москва вже в 1685 році вповні підкорила собі українське православіє, яке відкупила його собі від царгородського патріярха за високі гроші. Самі козацькі гетьмани (Самойлович) привели київських митрополитів до стіп московського патріярха. В тому часі прийшов до влади Петро Великий та перебрав у свої руки всю православну Церкву, як орудя своєї політики. В Польщі вибухла війна за трон, а Петро Великий пішов туди робити порядок. На українсько-білоруських землях він зустрівся з українським католицизмом.

Ввійшовши до Полоцька в ролі союзника Польщі, Петро В. по короткому часі заходить до полоцької католицької катедри (11.VII.1705), яку обслуговували василіянські ченці, як сторожі гробу св. мученика за Зединення, бл. Йосафата. Справокувавши визнання св. Йосафата за мученика і блаженного, Петро власною рукою вбиває о. Теофана Колбечинського, а дружина Петра вбиває на місці о. Йосафата Анкудовича; о. Константинові Заячківському, що збирав розсипані Петром по церкві св. Тайни, Петро I обтяв уха та приказав повісити. Повернувшись знову до

минастиря, вбив разом із товариша-ми оо. Клиmentа Рожнятовського, Якова Книшевича й діяконів: Михайла Ковалевського і Мелетія Кондратовича та ченця-професа Гавриїла Коленду і монастирського куховаря; о. Якова Кізиковського мучили цілу ніч, щоб зрадив де церковні дорогоціннощі. Церкву св. Софії віддано православним, а опісля запечатано. Монахинь Василіянок вигнав з Полоцька. У Вітебську понижено всі ікони св. Йосафата. Цар відгрожувався, що вимордує всіх уніятів, а про митрополита сказав: “Не буду царем, якщо його не повішу” (подано за сучасною запискою митрополита, переданою Апост. Нунцієві).

Це було перше криваве виконання висловленого ще в жовтні 1656 р. бажання московських послів: “Унія повинна бути скрізь і в найкоротшім часі винищена без ніякого покликування на дипломи і привілеї, що їх дали уніятам королі” (Титов, Православна Церков, І, ст. 56, 60).

Коли на вістку про ці злочини публична опінія Європи зворушилась, тоді Петро оправдувався, що зробив це по пьяному, спровокований, тощо. Але це були пусті слова дипломатії; метода насильного нищення Унії ввійшла на постійно в політику Москви. Сам Петро дав дальший доказ цього. В 1709 р. (18.XII) царські дра-

гона схопили луцького єпископа, Діонисія Жабокрицького, та вивезли спершу до Києва під замітом, що він прихильник Ст. Лещинського. По доРозі 60-літнього старця морально тортуровано, везучи його в товаристві якоїсь шляхтянки, яка грала роля “обманеної” єпископом. В Києві генерал-губернатор Дмитро Голіцин, “навертаючи” єпископа на православіє, бив його в лиці та відіслав у Москву, де православні ченці заковували його частенько в кайдани і всяким способом його принижували, а Петро І, не можучи “навернути” владики, плював йому в лиці й grimав пястуком у груди. По тому його вивезли на Соловки, де він і помер в 1715 р.

Все ж, не зважаючи на те грізне положення, український католицизм розростався і внутрішньо закріплювався. По Замойськім Синоді (1720) на цілому Правобережжі і в Галичині, як і на Закарпатті залишилось усього кільканадцять десятків православних приходств. Період володіння безпосередніх наслідників Петра Великого дозволив на помірний спокій для життя й розвитку україн. католицизму. Щойно царювання Катерини II (1763-1796) та її імперіялістичні пляни й діла поставили справу україн. католицизму на вістря меча.

Цариця Катерина II

Цариця Катерина II швидко зачала вмішуватися в справи Польщі, ніби в обороні “покривджених” православних. До речі, православних у Польщі-Литві було так мало, що їх число ніяк не виправдує таких її вмішувань. За те була це добра нагода вмішатися в діла чужої держави. Це вмішування допровадило до розбору Польщі.

Вже три роки по захопленні влади, Катерина II роздмухує на Правобережжі релігійно-соціальний рух, т.зв. “коліївщину.” Коліївщина не була для Москви страшна, бо не мала вона жодного національно-визвольного обличчя (як це признають і історики Грушевський, Дорошенко, Голубець), а були це соціально-руїнницькі групи, що помагали нищити ту маєтну консервативну клясу тих земель, що їх Москва хотіла забрати, та винищували український католицизм, як основу українського сепаратизму, що не хотів іти “під одного православного царя.” Тоді горіли українські католицькі приходства, тоді можлива була “уманська різня” та інші криваві дії, що переводились під охороною військ Катерини.

Тяжко є підтягнути підсумки тієї трагедії в людських жертвах. Тільки дещо могло бути записане, а решту

затерли літа та довге володіння Москви на цих територіях. Однак, знаємо про 23 світських священиків, що загинули під час “коліївщини.” А символом насилия тих трагічних років — це так звана “уманська різня,” в якій згинуло кілька тисяч католиків. І взагалі, як зважимо, що від січня до серпня 1786 р. у руки православних перейшло коло 306 церков на Правобережжі, то можемо пізнати, скільки насильних учинків відбулось при тому на духовенстві й на вірних.

Коли в 1772 р. російські окупаційні війська готувались до перебрання влади в Україні, тоді відразу почалась акція “навертання уніятів” на православіє. По смерті переяславського єп. Гервасія Лінцевського (1769) акцію кермував Значко-Яворський. “Місію” переводжено при чинній допомозі переяславського полку. Спротив ломано тюрмою та побоями. На основі рукописного матеріялу історик тих століть, Е. Ліковський, пише таке: “Вязниці в Бердищеві, Умані, Білій Церкві і кількох інших місцевостях містили в своїх мурах у часі від вересня 1772 до жовтня 1773 р. по кільканадцять до кілька десять уніятських священиків, котрих єдиним злочином було те, що не хотіли виректися своєї віри й своїм парохіянам не хотіли дати згірша-

ючого прикладу. В самій лише бердичівській вязниці сиділо 68 уніяцьких священиків, найбільше з уманського деканату, бо аж 32, далі з живоловінського 10, з богуславського 8, з корсунського 6, зі смілянського 7, з білоцерківського 5" (Ліковський, Дії уніят. Церкви..., Варшава 1906, 2-ге вид. т. 2). Їх положення було справді трагічне. Як виходить із їх переписки з Апост. Нунцієм, Гарампі, вони сиділи заковані в кайдани, в голоді і холоді, й то виключно за віру і вірність Католицькій Церкві; їх напхали стільки до в'язниць, що вони лежать майже один на однім; єдина пожива: кусок твердого хліба та напів сирий горох, одежа від пів року не змінювана, їм заборонено слухати св. Літургію, а їх парохії зайняли наслані з Переяслава батюшки. Їх родини блукають на жебранім хлібі, їх співбрата по тюрмах, або блукають по лісах та печерах. Заходами Нунція їх звільнено щойно під кінець 1773 року, але вони не мали вже де повернутися.

Подібна акція тривала уесь час царювання Катерини II. В розширені границь імперії та в з cementуванні їх при помочі православія, як послушного орудя політики, Катерина бачила задачу свого володіння. В 1796 році вона скасувала цілу україн. католицьку єпархію, за виїмком Пог

лоцька, з якого хотіла зробити по-
вільну зброю до тієї самої цілі: зни-
щення україн. католицизму з нутра й
з зовні.

Як відбувалась ця “касата” україн.
католицизму за Катерини II — мож-
на вичитати напр. зі звіту очевидця:
“Про спосіб, що ним користувались
незєдинені в навертанні зєдинених
на Волині.” Згідно з тим звітом,
православні священики, наслані Вік-
тором Садковським, звичайно з від-
ділом війська, приїздили до като-
лицького села, дзвонили в дзвони,
скликали нарід. Тоді священик на-
мовляв нарід повернутись до віри
батьків. Тимчасом у церкві й на клад-
бищі біля церкви салдати готовили
купи різок і київ для погрози наро-
дові. Вбралившись у церковні ризи,
правосл. священик проголошував
приказ цариці. Непокірним грозив
пімстою, для послушних обіцював
ласки. Коли нарід мовчав, або одвер-
то заявлявся за Унію, тоді били по-
одиноких людей по лиці, аж до кро-
ви, дерли за чуприну, і то таки в цер-
кві, перед вівтарем, кидали об зем-
лю. Далі, вояки, на приказ старшини,
виводили старших громадян на цвин-
тар і били різками, або киями. Як не
помагало, то замикали церкву, свя-
щеника католицького вивозили. Ко-
ли нарід частинно подавався, тоді
підписано заяву й ціле село уважа-

лось православним та й усіх інших уже змушували до підпису. Потім, духовні обходили тричі церкву, кропили церкву і нарід свяченою водою, з престолів скидали антимінси, а вкладали свої...; коли подавався й уніятський парох, тоді його на якийсь час завішували у виконуванні священичих чинностей, поки не навчиться православних обрядів. Єпископ луцький, М. Стадницький, бачучи ці страшні насильства на своїй Церкві та неминучий її упадок, утік до Варшави, де збожеволів і помер в 1797 р. А це не єдиний опис, що зберігся.

Такими методами зломила Катерина II хребетний стовп українсько-му католицизму. Деякі полегші для Церкви були за Павла I (1796-1801) та Олександра I (1801-1805), але їхня програма залишилась та сама й нові царі згодом за неї знову хопились. Під час них виростали та виховувались пізніші гробокопателі українського католицизму під російською займанчиною. З тієї школи вийшов і Семашко, Лужинський, Зубко й товариші, що згодом стали послушним знаряддям у руках Миколи І, який використав цих карієровичів для здійснення своїх ліквідаційних плянів.

“Возсоєдиненіс любовію”

Нове “возєднання” Уніятів із православною московською Церквою

сталось 1839 р. Проект на знищення гр. кат. Церкви вже 1827 р. подав відступник від тієї ж Церкви московофіл священик Семашко. Цей проект цар Микола I з радістю прийняв, а його виконання поручив завзятому ворогові католицизму — Блудову. І справді, між рр. 1827 і 1839 знесено єпархії луцьку й берестейську, усунено трьох гр. кат. єпископів, а їхнє місце зайняли апостати Семашко, Зубко й їхні товариши. Зреформовано за православними зразками духовні школи, даючи відповідних професорів і православні підручники, посилаючи учнів до православних дух. шкіл у Петербурзі й Києві та накидуючи нашим священикам православний служебник. Глухий був Микола I на протести вітебської шляхти і на протести парохій любовицької й ушацької (1835). “Ми собі сказали, — писали парохіяни Ушатич, — що останемо без священиків, будемо відправляти наші молитви дома, помремо без священиків, сповідаючися одні одним, але вашої віри не приймемо. Радше нехай нас стріне судьба блаженного Йосафата; цього саме й бажаємо.” Та все було даремне. Апостат Семашко приготовляв загальне відступство й насильно ламав опір. Року 1839 він виготовив “соборний акт” — просьбу до царя за прийняття греко-католиків до

православія. Цей акт підписали три-епископи-апостати та 22 священиків. До нього долучено ще два проголошення про зірвання з Римом. Вірних ніхто не питав, а тих, що довідались про це і противились, побоями приводили до послуху. Але, що діялось опісля, видно хоча б тільки з прикладу одного села Дукович. В Квітну неділю 1841 р. 50 поліціянтів впало до церкви й вигнало з неї людей, які в завзятій боротьбі оборонялися перед поліцією. На другий день батальон війська обляг церкву та розплачував по 300 київ за “непокірність” приказові батюшки-царя. Трьох парохіян сконало під ударами. З того часу походить оскарження проти однієї жінки за те, що вбила власну дитину, щоб не дати її перехрестити православному священикові.

З того погрому спаслась покищо тільки Холмщина, що була в межах т.зв. Польського Королівства. Але й тут згодом показався священик-відступник, галицький московофіл Маркіл Попель. І він подав проект “воздінання,” як колись Семашко, та згодом перевів його в діло за допомогою російського уряду й війська. Він спочатку взявся за “чищення обряду” і за московськими зразками насаджував своїх прихильників по приходствах. Однак, за зірванням із Римом на 100 місцевих священиків

заявилось тільки 18. І знову “непокірних” вигнали до Галичини. Та й там, де священики повідступали від віри, спротивився народ. В селі Дрелеві (радзинського повіту) дня 17-го січня 1874 р. крісовою сальвою положено трупом 5 людей, а кілька десять заарештовано і депортовано. Наказ із Москви звучав: “перебити всіх,” що ставлять опір.

Дев'ять днів після того в селі Пратулині, коли люди не пустили до церкви православного священика, а переконування війська не помогли, й коли люди присягали радше вмерти за віру, ніж віддати церкву, тоді на зібраних під церквою людей посипались стріли. Серед побожних співів впало трупом на місці 9 людей, 4 померло згодом від тяжких ран, а кілька десять увязнено. А насилля йшло далі. Люди гинули під московськими нагаями, покидали села, були навіть випадки самогубства через переслідування. Енцикліка Пія IX з 1874 р. в багатьох примірниках дісталась на Холмщину, а це піднесло народ на дусі. Папа наполягував насилля і посилив благословення мученикам. Але військо тоді ще завзятіше карало села, накладало високі контрибуції, виганяло нагих на мороз (Чоломия), било аж до смерти (Ломази, Рудно), ганьбило жінок, щоб чоловіків при неволити підписувати заяву про пе-

рехід на православіє (Ломази). Перший акт “возідання” проголошено в Білій, зігнавши до “добровільних” заяв по кількох чоловіків із ріжних парохій. Нещасні “добровольці” плачали ціле богослуження так, що приявний там варшавський православний архиєпископ сказав до тих “добровільних” апостатів: “Ви правдиві мученики,” а на адресу Попеля та його спілки сказав: “Як Бог дасть, що справа скінчиться, то виженуть ту прокляту галицьку сволоч.”

Але католицька віра залишилась у серцях. Тридцять років пізніше, коли проголошено релігійну свободу в Росії (1905), тоді 200 тисяч холмщаків повернуло на католицизм, але вже до латинського обряду, бо для українського католицизму свободи не було дано. Так покінчено з українським католицизмом у російській займанщині й таке то було “возідання любовію.”

Нищення “мазепинства”

Але лишилась ще австрійська займанщина, де україн. католицизм розвивався спокійно. Сорок років по “подвигах” на Холмщині, Москві трапилася нагода “возіднати любовію” і ту останню вітку україн. католицизму.

Коли вибухла перша світова війна 1914 р., тоді російські війська залля-

ли Галичину. Як на інших наших землях, так і тут хотіли вони знищити гр. кат. Церкву й узялись вони до її ліквідації під покришкою, що Українці-католики, це “мазепинці,” а мазепинство треба знищити. Не робили вони це відразу, бо військова ситуація не дозволяла на це, але православне священство масами сунуло до Галичини. Російський граф Бобрінський заявляв повну толеранцію, але зазначив, що не стерпить “ніяких явних, ні скритих виступів проти православія,” а кореспондентові газети “Русское Слово” заявив, що “в цьому дразливому питанні (Унія) не обходиться без деякої різкості.”

Яка це була толеранція, видно з того, що, починаючи від митрополита Шептицького, було вивезено багато україн. католицького духовенства, катехитам заборонено вчити в школах, а парохії обсаджувано спровадженими батюшками, де тільки не стало гр. кат. священика. “Галицко-русское благотворительное общество” в Петербурзі вже й виготовило цілу програму “возєднання Галичини.” В тій програмі, між іншим, говорилось про усунення митрополита Шептицького та єпископа Хомішина від катедр, про знесення Чину О.О. Василіян і Єзуїтів, про передання гр. кат. храмів православним ітд. І справді, ці пляни зачали вони і здій-

снювати. До Львова приїхав православний єпископ Євлогій і видав відозву про “відновлення православія.” За ним приїхало багато православних священиків, військо нагаями зголяло народ до церкви, де священики наклонювали людей до переходу на православіє. Але, яке це було священство, видно із слів православного єп. Никона Красноярського, котрий сказав, що це “чорне гайвороння” обсіло Галичину.

Проте, сподіваних успіхів у приєднуванні до православія в Галичині не було. Народ твердо стояв при своїй вірі, разом із духовенством. Сам Євлогій жалувався, що в Галичині “православіє не мало де голови приклонити” та й що “сподіватися переходу з Унії всього руського населення нема підстав; Унія залишиться, її підтримують частина духовенства, монаші ордени й Рим... Перед православієм стоїть тверда й уперта боротьба.” А висланий до Галичини Святішим Синодом історик боротьби з Унією проф. Жукович признав, що тільки 4 відсотки гр. кат. парохій в цілості, або частинно перейшли на православіє й заявив, що “при зєднуванні галицьких уніятів не можна числити на співпрацю уніятської церковної єпархії, а навіть духовенства загалом.”

Все таки до більших насильств цим

разом не дійшло, бо фронт швидко заломився, а згодом впав і царат. Західно - український католицизм, отрісшись із наслідків війни, далі розвивався і кріпшав не зважаючи на перешкоди ставлених йому новою Польщею.

На страсній Голготі

Так проминуло двадцять міжвоєнних років. Врешті, зі Сходу розшалів буревій атеїзму і проти україн. католицизму (1939-41). Та проти цього замаху народ твердо обстоював свою віру. А коли не стало терору (1941-1944), тоді вона — ця віра християнська — спалахнула знову стихійно по цілій Україні.

Тимчасом, для порятування комуністичного “самодержавія” знову, як колись для порятування царського “самодержавія,” запряжено “православіє,” як засіб політики і впливу на маси. З тим орудям повернули советські армії в 1944 р. до Західної України. Початковатиша була тільки тишею перед бурею. Для досягнення своїх імперіялістичних цілей та заломання всяких “сепаратизмів” советська політика випустила проти українського католицизму російське “казъонне” православіє, щоб воно здійснило за державною допомогою свою історичну мрію: “возєднання уніятів”

і так докінчило ще за царату розпочате, але недокінчене діло.

Гаслом до наступу була смерть митрополита Андрея Шептицького (1.XI.1944). Крім звичайного атеїстично-матеріалістичного утруднювання релігійно-церковного життя та пропагандивного обріхування й оплюгавлювання всього католицького, почалася виразна нищильна акція. В квітні 1945 р. виарештувано всіх єпископів та визначніших священиків; згодом їх засуджено на ріжні каторжні роботи під політичними оскарженнями. Серед позбавленого пастирів стада виринула “ініціативна група по возєднанню з православієм,” зложена з кількох апостатів-карієровичів. Одержані уповноваження для своєї “праці” від радянського уряду, вона почала систематичну роботу застрашування, терору, усування “упірних,” збирання однодумців та “добровільних” підписів за возєднанням. В лютім 1946 р. групка “ініціаторів” перейшла формально на православіє; двох із них за “заслуги” стали правосл. єпископами (Пельвецький і Мельник). На день 8-10 березня 1946 р. скликано до Львова “собор,” за участю вже передше якслід оброблених священиків і світських. Тут, на тому “соборі,” який назвав себе “греко-католицьким,” під предсідництвом чисто православ-

ної президії та по промовах православних бесідників, “рішено” зірвати одність з Римом і приєднатися до православія. По ріжких торжествах і телеграмах справа була для них формально закінчена: по їх думанні україн. католицизм тим самим представував уже існувати. Хто “упорствує” — цей мусів скриватись, утікати чи йти в підпілля; решта пішла до вязниць, на каторгу, або й на мученичу смерть. Оточений арміями війська й поліції народ глядів, мовчав і терпів, або по своїх силах по сьогодні старається скинути накладане йому ярмо, навіть ціною власного життя.

Два роки згодом ця сама метода примінена й на Закарпатті. Серед ріжких адміністраційних утруднень і пропаганди впав мученичею смертю замордований советами єп. Теодор Ромжа (XI.1947). Насунуло й сюди “чорного гайвороня,” скликано зізд на Чернечу Гору, завчасу “оброблені” учасники вирікались свого католицизму, зривали з Римом, “возведювались” та понесли в народ замішання, слози і німий біль для душ, а для співбратів-священиків: вязницю, каторгу, а то й смерть. В кількох місцевостях потекла кров; загинуло вже 150 священиків. Народ терпить і жде, аж перебереться міра Божої терпеливости.

Залишилась на батьківщині перед 1950-им роком вже тільки маленька горстка в Пряшівщині, в межах Словаччини, під проводом свого єпископа-святця, Павла Гайдича. Але в 1950 році і тут комуністичний поплентацький уряд, щоб приподобатися Москві, приступив до ліквідації українського католицизму знаною вже методою насилия, яке зветься "добровільним возєднанням любовію." Перше, виарештовано всіх О.О. Василіян. Преосвященного Павла засуджено на досмертну вязницю (15.I. 1951) "за політику," Преосв. Василія Гопка, помічника, інтерновано, група слабодухів зірвала з Римом та прилучилася до Москви, настановлено православного єпископа, усунено "упорних."

Українського католицизму не стало в батьківщині; 350 років він не давав спати московським царям і патріярхам. Врешті, по 180 роках боротьби "на гостро," його скрили під землю, в новітні катакомби. Український католицизм вийшов на свою Голготу. Недобитки його скитаються по всіх континентах світа, молячись, працюючи, жучи . . . воскресення.

**
*

І коли того по людських обчисленнях найменше сподіватимуться воро-

ги... коли немов забудуть великі обітниці Христові і стратять надію ті, що розбіглись чи скрились у підземелля... тоді прийде воскресний ранок і розламання гробових печатей.

І відновиться із терпінь, сліз і кропи українська католицька душа від Сяну аж по Дін. І буде “одне стадо і один пастир,” щоб здійснився і на Українській Землі Христовий Заповіт: “да вси єдино будуть.”

ДОБРОДІЇ “СЛОВА ДОБРОГО ПАСТИРЯ”

На видавання наших книжечок зложили свою жертву Вш. пп.:

1. Кипріян Вітушинський,
Нортгемптон, Па.\$10.00
2. Юлія Кащук, Ню Бритен, Конн. 9.00
3. Йос. Козловський, Шикаго, Ілл. 9.00
4. Йосиф Мазепа, Кемден, Н. Дж. 8.00
5. Є. Подольський,
Лонг Айленд Сіті, Н. Й. 8.00

Нашим Добродіям складаємо щиру подяку за їх жертви. Хто буде наступний?..

ДОБРО ТВОРІМ! Нехай кожен передплатник приєднає нам із поміж своїх приятелів і знайомих одного нового передплатника! Це єдина і найпевніша запорука розвитку нашого видавництва і книжечок “Слово Доброго Пастыря”! Передплата на 1952 рік \$1.50.

ВІДГОМІН “СЛОВА ДОБРОГО ПАСТИРЯ”

...Щодо книжечок чи радше їх змісту, то я особисто ними захоплений. В дуже приступний спосіб редактовані, і поважні та актуальні теми так гарно й переконуюче розроблені, що їх залюбки читається. Здається, що й у Галичині не було таких. Тільки одно “але”: може вдалося б їх видавати ще й у англійській мові? Була б більша користь духовна для нашої тут роженої молоді.

З Христовим привітом

о. Р. Коцюмака

*

Щиро дякую Вам за надсилації мені місячні книжочки “Слово Доброго Пастиря.” Посилаю передплату на два роки \$3 і на пресовий видаток \$2.—Колись О.О. Василіяни в Жовкві видавали гарні книжки релігійні, то як їх читалося, радість серце наповнювала до сліз. Тепер Бог милосердний післав нам О.О. Василіян тут, до свободідні землі Вашингтона, і вони нам заступають тих, що були в Жовкві і працюють тут на славу Божу і спасення людських душ. І тепер виходить “Слово Доброго Пастиря” і другі релігійні книжки, котрих є брак. Боже Вам допомагай у Вашій праці!

Йосиф Мазепа, Кемден, Н. Дж.

*

Посилаю Вам \$2 на 1952 рік, щоб ті гарні книжечки далі до мене заходили. І прошу мені вибачати, що може я не можу так добре написати докладно, але я можу ті книжечки добре читати докладно. Я тільки жалую, що стільки наших людей, і оплата така маленька, і то тяжко їх до того притягнути. А на будуче, то я буду старатися трошки надгородити Вас Отці за такі гарні книжочки, що варта прочитати. Бо мені при тих книжочках, то так час живо злітає, що я їх по кілька разів читаю.

Стефан Рудий, Ньюарк, Н. Дж.

ПРИКЛАДНИЙ ВЧИНОК! Всі члени Марійської Дружини при церкві св. Юра, 7-ма вулиця, Нью Йорк, Н. Й., вписалися, кожна особисто, в передплатники "Слова Доброго Пастиря" на 1952 р. Адміністрація "Слова Доброго Пастиря" щиро дякує цій Марійській Дружині за вияв зрозуміння й вартості наших книжечок і, рівночасно, за прихильність до розвитку нашого Видавництва.

Адміністрація Видавництва
Слова Доброго Пастиря

В нашім видавництві можна набувати:

1. Всі книжечки "Слова Доброго Пастиря" за 1950 і 1951 роки;
2. молитвенники, одномовні й двомовні, в українській і англійській мові, в шкіряній і полотн. оправі, в ціні від \$5 до 75 ц.;
3. цікаві книжки релігійного змісту видавництв О.О. Василіян із Торонто, Онт. і О.О. Редемптористів "Голос Спасителя," Йорктон, Саск., Канада.

ВСІ ЗАМОВЛЕННЯ і ПЕРЕДПЛАТУ на "Слово Доброго Пастиря" посыайте на адресу:

"*Good Shepherd*"

Basilian Fathers

Box 231

Glen Cove, L. I., N. Y.

"Слово Доброго Пастиря"

Видавництво О.О. Василіян

у ЗДА

[PRINTED
IN U.S.A.]